СПІВВІДНОШЕННЯ СФЕР КОМПЛЕМЕНТАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ТА КОНФЕДЕРАТИВНОЇ ВЛАДИ

ЛОЩИХІН Олександр Миколайович - доктор юридичних наук, професор, професор кафедри конституційного та міжнародного права Таврійського національного університету ім В.І. Вернадського

СТАРИЙ Олександр Федорович - студент 5 курсу Навчально-наукового гуманітарного інституту Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського

Проанализировано сущностное понимание явления комплементарности как одной из базовых характеристик взаимодействия и взаимодополняемости в различных сферах научных знаний; отмечено комплементарная природа институтов и многовекторность человека в его стремлениях к взаимодействию и взаимодополняемости; определены направления развития систем государственного управления; определено влияние конфедеративного государственного устройства на проявление внешнего фактора реформ в системе государственного управления; проанализировано современное состояние реализации институциональных реформ и особенностей трансформации государственно-управленческого механизма, который объективно порождает необходимость комплементарного взаимодействия для обеспечения общего развития общества.

Ключевые слова: принцип комплементарности, государственное управление, принципы управления, трансформация, интеграция, конфедерация.

Постановка проблеми

Проблеми розвитку державного управління є виключно важливими на всіх етапах розвитку людської цивілізації. Досвід суспільно-політичних трансформацій державного устрою зумовлений багатьма чинниками теоретико-правового і політичного характеру. Відправною точкою для визначення поняття державного устрою виступає юридична сутність держави. Щоб пояснити сучасні державно-політичні процеси, потрібно вивчати їх різноманіття та взаємодію, використовуючи такий метод, який дозволяє уявити реальність як певним чином упорядковану сукупність складових, виділити їх загальні риси або подібності, визначити міру і ступінь їх взаємодії, взаємообумовленості та взаємодоповнюваності у реальному вимірі. Зазначені обставини роблять акцент на застосуванні явища комплементарності у дослідницькому пошуку та вивченні його потенційного дослідницького ресурсу. Актуальність статті обумовлюється тим, що принципи комплементарності державного управління в нашій країні ще маловивчені та незнайомі широкому науковому загалу, а методологічні проблеми комплементарності є маловивченими навіть у західній правовій науці. Тому важливим науковим і практичним завданням є комплементація державної та конфедеративної влади, яка сприятиме реалізації завдань побудови демократичної, правової, соціальної держави.

Мета статті – розкрити загальнотеоретичні підходи до застосування принципу комплементарності в праві та інших дотичних сферах наукових знань; виявити та охарактеризувати теоретичні витоки дослідження комплементарності та систематизувати існуючі науково-прикладні підходи до пояснення явища комплементарності; визначити можливості та сфери застосування

принципу комплементарності державно-правових систем на основі узагальнень.

Виклад основного матеріалу

Уперше принцип комплементарності або доповнюваності був сформульований та запропонований лауреатом Нобелівської премії з фізики (1922), датським фізиком Нільсом Бором у рамках так званої Копенгагенської інтерпретації, яка давала нове визначення фізико-філософських принципів квантової механіки. Неодноразово ідеї компліментарності висвітлювалися в різних галузях знань. Цим питанням займалися: Вернер Гейзенберг[1], Макс Борн [1], Гельмут Райх, Х.Бодо та П.Оппенхаймер, А.Фіске [2].

Розвиваючи цю тему, Питирим Сорокін у праці «Криза нашого часу» (1941) [3] говорить про взаємопов'язаність усіх сфер суспільного життя та, як наслідок, необхідність розгляду соціально-культурного аспекту життя суспільства у його взаємодії з економічним, політичним та іншими аспектами. Особливо наголошує автор на важливості соціальних зв'язків між індивідами в суспільстві та сильну моральну основу життя суспільства. За відсутності цих взаємозв'язків існує велика ймовірність того, що підтримання суспільного порядку буде забезпечуватись виключно фізичною силою.

У юриспруденції принцип комплементарності закладений у Римському статуті і належить до сфери міжнародного кримінального права. Відповідно до нього функцію проведення кримінального провадження щодо військових злочинів по стосовно окремих країн може бути покладено на Міжнародний кримінальний суд. Відповідно до принципу комплементарності Міжнародний кримінальний суд не виключає юрисдикції національного суду в переслідуванні військових злочинів, а є додатковою інстанцією для притягнення винних до відповідальності [4].

Найбільш широко принцип комплементарності знайшов своє відображення в концепціях інституціоналізму. На початку 90-х років минулого століття економічний устрій країн центральної і східної Європи, а також колишнього СРСР був змінений кардинально: з централізовано-планового на ринковий.

Для розуміння предмету обговорення, з урахуванням різного тлумачення термінів, варто окреслити термінологічний апарат у рамках дослідження.

Отже, **комплементарність** – чітка відповідність нуклеотидів між молекулами ДНК [5]. Це визначення із генетики. Трактуючи це поняття в юриспруденції, пропонується вважати доцільним ввести понятійний апарат комплементарності: це чітка відповідність заміщення прогалин у формі державного управління, шляхом запозичення з найкращих систем, без зміни самої форми державного управління.

На думку автора, найкращий приклад комплементарності державної влади відображено в формі державного устрою США.

Для створення ефективної системи державного управління, здатної вирішувати складні проблеми суспільства в особливих умовах, необхідно, щоб така система була більш різноманітною, ніж усе суспільство [6]. Державне управління як соціальне явище, його форми, методи, принципи, суть зумовлюються завжди і скрізь потребами суспільного розвитку, що виявляються в інтересах певних соціальних верств і груп. Це явище пов'язане із системою суспільних відносин не тільки безпосередньо через реальні управлінські процеси, що виникають з приводу суспільного виробництва, але й опосередковано, через свідомість, певні форми знань, різні управлінські доктрини, теорії й концепції. Окрім того, виникає проблема формалізації складних адміністративних систем як формату державно-управлінської діяльності. Адже складні системи управління в суспільстві мають бути наділені здатністю у процесі свого розвитку переходити від одного якісного стану до іншого, підтримувати динамічну рівновагу з оточенням, забезпечувати сучасне й ефективне приведення суспільства у відповідність із притаманними йому об'єктивними закономірностями і тенденціями поступального розвитку. Формалізація складних адміністративних систем, здатних реалізувати управлінські функції в особливих умовах (із неповністю визна-

ченими суб'єктами, нерозробленою або постійно коригованою законодавчою базою, із суб'єктно-об'єктною динамікою тощо) є важливою проблемою науки державного управління [7, с. 1].

Серед основних принципів формування державного управління вагоме значення займає комплементарність. Принцип комплементарності характеризується установкою на нерозривність у структурі влади. Принцип націлює на створення умов рівномірного розподілу владних функцій у розрізі всієї вертикалі управління різних територіальних рівнів. Характерною ознакою рівномірного розподілу влади в структурі управління є виділення владних повноважень як зверху, так і знизу [8, с. 25-26].

Зараз погляд на конфедерацію став змінюватися, і багато юристів порівнюють цю форму з державним союзом. Конфедерація – це, за словами Алексєєва С.С., «державний союз держав» [9]. Тобто жодна з держав-членів конфедерації не втрачає свого державного суверенітету; частини конфедерації не тільки мають свої органи влади й управління, але й зберігають свою національну грошову систему, армію, поліцію і т.д.

Історично ця форма правління сформувалася разом з федерацією, але на практиці зустрічалася і зустрічається вкрай рідко. Це все-таки перехідна форма державного устрою, і тому вона утворюється на декілька років, не більше. Однак існує думка, що конфедерація може стати згодом дуже розповсюдженим явищем. Алексєєв С.С. пише: «Не виключено, однак, що конфедерація (і навіть конфедеративна держава) виявиться в майбутньому конструктивною моделлю державного устрою, особливо в умовах, коли розпадаються держави імперського характеру, що мали зовнішні атрибути федерації, такі, як СРСР, Югославія» [9].

Союзу держав як форми, що зберігає свій суверенітет у повній мірі, на сьогоднішній день ніде не існує. На різних етапах історії утворювалися конфедерації, проте після короткочасного існування вони розпадались або набували федеративної форми державного устрою. По суті, поєднуючи в собі риси як міжнародно-правової, так і державної організації, вона, під впливом тих чи інших причин, втрачає рівновагу, необхідну для її збереження. Вирішальне значення, при цьому мають етнічні та економічні фактори. Характерно, що до федеративної форми устрою перейшли тільки конфедерації з мононаціональним складом (США, Германія), а конфедерації з багатонаціональним складом (Австро-Угорщина, Норвегія і Швеція, Сингалі та ряд інших) розпались. Велике значення при цьому й за економічними факторами. Фактично, тільки вони можуть збити хвилю центробіжних тенденцій та інтегрувати конфедерацію в єдине ціле. Найбільш відомі дві конфедерації – північноамериканська та швейцарська. У даний час Європа поволі наближається до конфедерації (але тільки в економічному плані).

Тобто конфедерація у своїй формі існування державного утворення і є взірцем компліментарності державної влади на економічному, правовому, соціальному, політичному й інших рівнях.

Література

1. Принцип дополнительности [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://cyclowiki.org/wiki/ Принцип дополнительности (философия)

2. Alan Page Fiske Complementarity Theory: Why Human Social Capacities Evolved to Require Cultural Complements // Personality and Social Psychology Review. – 2000. – Vol. 4, No. 1. – Pp. 76–77.

3. Pitirim A. Sorokin. The Crisis of Our Age: the social and cultural outlook. – Dutton, 1942. – 338 p.

4. Пушкарев Е.А. Россия и международное правосудие: проблемные точки соприкосновения [Електронний ресурс] / Е.А. Пушкарев. – Режим доступу: http://teoriapractica.ru/rus/files/arhiv_zhurnala/2007/1/pushkarev.pdf.

5. Комплементарність (молекулярна біологія) [Електронний ресурс] // Вікіпедія. Вільна енциклопедія. – 2015. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D0%BC%D0%BF%D0%BB%D0%B5%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0%D1%80%D0%BD%D1%96%D1%81%D

АНОТАЦІЯ

Проаналізовано сутнісне розуміння явища комплементарності як однієї з базових характеристик взаємодії та взаємодоповнюваності у різних сферах наукових знань; наголошено на комплементарній природі інститутів і багатовекторності людини у її прагненнях до взаємодії та взаємодоповнюваності; визначено напрями розвитку систем державного управління; визначено вплив конфедеративного державного устрою на прояв зовнішнього чинника реформ у системі державного управління; проаналізовано сучасний стан реалізації інституціональних реформ та особливостей трансформації державно-управлінського механізму, що об'єктивно породжує необхідність комплементарної взаємодії для забезпечення загального розвитку суспільства.

Ключові слова: принцип комплементарності, державне управління, принципи управління, трансформація, інтеграція, конфедерація

1%82%D1%8C_%28%D0%BC%D0%BE%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%8F%D1%80%D0%BD%D0%B0_%D0%B1%D1%96%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F%29

6. Бакуменко В.Д. Формування державно-управлінських рішень: проблеми теорії, методології, практики: монографія / В. Бакуменко. – К. : Вид-во УАДУ, 2000. – С. 15.

SUMMARY

Analyzed the essential understanding of the phenomenon of complementarity as one of the basic characteristics of interaction and synergy in various fields of scientific knowledge; stressed the complementary nature of the institutions and multi rights in its desire for cooperation and complementarity; The directions of development of public administration; The influence of confederal government manifestation of external factors on reforms in public administration; The current state of implementation of institutional reforms and transformation features state-management mechanism that creates an objective need for complementary interaction to the overall development of society.

Keywords: the principle of complementarity, public administration, management principles, transformation, integration, confederation

7. Ангелов Ю.В. Формування організаційних засад державного управління в особливих умовах.//Демократичне врядування. – Науковий вісник. – 2015. – Вип. 15. – Режим доступу: http://www.lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnyk15/fail/Angelov.pdf.

8. Моисеев В.В. Система государственного и муниципального управления: учебное пособие / В.В. Моисеев. – М.–Берлин: Директ–Медия, 2015. – 603 с.

9. Алексєєв С.С. Держава і право. – Москва, 1993р.